

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻՒՄՅ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԻՒՄ ԸՆԴԱՐՁԱԾ 20 ՅՈՒՆԻՍԻԱՐ 1868

ԹԻՒ 823

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԻՒՄ 20 ՅՈՒՆԻՍԻԱՐ

Եւրոպայի քաղաքականութիւնը, զժողովրդաբար միշտ անորոշ ու սպառնալից կացութեան մի մէջ կը գտնուի. զինուորական պատերազմութիւնները ամեն տեւրութեանց մէջ կը շարունակուին մեծ գործունէութեամբ, Վաղդիոյ կայսերական կառավարութիւնը 1 միլիոն 269,600 զօրք կրնայրէ ազգային երեսփոխանական ժողովէն, և այլն և այլն: Այս ամեն օրինաւոր պատճառաց համար հաստատութիւնը զքեզէ անհետ եղած է հասարակութեան մէջ, ճարտարութեան ու վաճառականութեան ձեռնարկութիւնները զաղրած են և հասարակաց խեղճութիւնները օրըստ օրէ աւելնալու վերայ են: Այսպէս որ Վաղդիոյ կառավարութիւնը իւր պաշտօնական յայտարարութիւններով կաշխատի ապահովցնել զհասարակութիւնը թէ ընդհանուր խաղաղութիւնը ամեն ին վտանգի մէջ չէ, սակայն որ Վաղդիոն կայսեր ներքին գործոց պաշտօնակա մօտիւ իննար շրջաբերական մի յուզարկած է նահանգաց կառավարիչներուն, որոց կը պատրիւրէ յորդորել զլրագործները որպէսզի իրենց յօդուածները համաձայնեն Ս. Ս. ինք պաշտօնական օրագրութեան խաղաղասիրական գրուածոցը, սակայն այս ամեն ի գործ դրուած միջոցները փոխանակ հասարակութիւնը ապահովցնելու, ևս առաւել անոր միտքը կը խոսովեն, և մօտալուս ընդհանուր պատերազմի մը հրատարակութիւնը իւր զարհուրելի հետեանքներով կը ներկայանայ շատերուն առջև:

Իրաց այս վիճակին մէջ, և մինչդեռ վախճուած պատերազմը Վաղդիոյ ու Բրուսիոյ մէջ բլաւքը ամեն մարդ գիտէ, յանկարծ յիշեալ երկու կառավարութեանց բարեկամ օրացիւնները սխառ հրատարակել թէ բարեկամական յարաբերութիւնները խիստ բարձր վիճակի մէջ կը գտնուին ի փարիզ ու ի Վիեննայ և թէ մտերմ համաձայնութիւն մի հաստատուած է այս երկու տէրութեանց մէջ: Այս մը տեսիմ համաձայնութեան լուրը ճշմարիտ ուրախութիւն պիտի պատճառէր բոլոր խաղաղասէր հասարակութեան, և թէ կարելի ըլլար հաւատ ընծայել անոր. սակայն այնպիսի ծանր դժուարութիւններ և արգելքներ կը գտնուին այսպիսի համաձայնութեան մը կազմակերպութեան մէջ: Վաղդիոյ և Բրուսիոյ նախնաորդ տէրութեանց, որ այս համաձայնութեան առժամանակեայ և խօսքով միայն ըլլալուն վերայ ոչ ոք կը տարակուսի:

Կերէի թէ Վաղդիոն տեսնելով թէ Բրուսիոյ կառավարութիւնը միանալու վերայ է Ռուսիոյ ու Իտալիոյ կառավարութեանց հետ ի մասին Մեքսիկոյ և Զոմի խնդրոց, հարկ համարեցաւ առժամանակեայ կերպիւ մօտենալ ու որ և է կերպիւ համաձայնիլ խօսքով Բրուսիոյ հետ, որպէսզի յիշեալ միութիւնը արդիւն կամ յապաղեցնէ: Սակայն կողմանէ՛ այս համաձայնութիւնը թէ և առժամանակեայ ու խօսքով, անօգուտ չկրնար ըլլալ Բրուսիոյ կառավարութեանը, որ ժամանակէն օգուտ քաղելով՝ զերմանական ազգային կատարեալ միութեան շաւիղը կը պատրաստէ. այսինքն հիստորիան ու հարաւային Վերմանիոյ միաւորութիւնը, որուն դէմքէն կուզէ Վաղդիոյ կառավարութիւնը՝ իւր ազգային զերակայութիւնը չկորսնցունելու համար:

Այս ըսածներէն կը տեսնուի որ կատարեալ համաձայնութիւն կամ զաշխարհութիւն մի ի մէջ Վաղդիոյ և Բրուսիոյ տէրութեանց անկարելի է, և ըստ այսմ մասին հրատարակուած լուրերուն հաւատ չկրնար ընծայուիլ:

Վաղդիոյ (բաղիւնները կը շարունակեն խոսիլ դա-

տապաբեւոյթիւսաց կառավարութեան քաղաքական ընկալքը ի մասին արեւելեան գործոց, և կաշխատին հաստատելու թէ այս ընթացքը սպառնական է Ռուսիոյ օրացիւնները Վաղդիոյ կառավարութեան փոփոխական քաղաքականութիւնը մեղադրելով թէ ի մասին Մեքսիկոյ խնդրոց և թէ Զոմի գործոց նկատմամբ, կապահովցնեն թէ Ռուսաց կառավարութեան նպատակը ուրիշ բան չէ բայց միայն քրիստոնէի վիճակը բարձրել Ռուսիոյ տեսիլ մէջ, այս երկրին վարչական, դատաստանական և ուսումնական հաստատութիւնները բարեկարգելով ու զարգացնելով, և կատարեալ հաւասարութիւն ի գործ դրուելով օսմանեան բոլոր հպատակաց համար, առանց տարբերութեան կրննի ու ազգայնութեանց:

Բաղիւնայի Ֆէնիաններուն ընկերութիւնը՝ որ խիստ ընդարձակ և հզօր կերէի, մօտեցաւ երկար յայտարարութիւն մի յուզարկած է անգլիացի ժողովրդեան, Այս յայտարարութեան իմաստէն կը շարկըցուի որ Բաղիւնայի Ֆէնիաններուն վերջին նպատակը՝ հասարակական կառավարութիւն մի հաստատել թէ Միգիոյ և թէ Իռլանդիոյ մէջ, և կըսեն թէ ազնուապետական հաստատութիւններն են որ կը պատճառեն այս ամեն չարիքը՝ որ ծանրացած են Ս. Ս. ինքիստիկոյ Ս. ինքիստիկոյ թաղաւորութեան ամեն երկրներուն վերայ:

Վաղդիոյ կառավարութիւնը կը բանախօսի Ֆիոբէրցիայի դահլճին հետ, որպէսզի կարելի եղած ինչափ համաձայնութիւն մի հաստատէ այս երկու տէրութեանց մէջ Զոմի խնդրոց նկատմամբ:

ՏԵՍՈՒԹԱՆ ԳԱՐԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ(Է) (cahier de charges)

Վասն թոյլտուութեան (քոնսեսիօն) ծովեղբի մը շինութեան որ Վաղդիոյ ճակատը պիտի կազմէ, սկսեալ կայսերական ձմեռանոցին առջևէն մինչև իգիւնը Այսինքն երթալու երկաթուղոյն կայարանը՝ Ռուսիոյ տեսիլ մէջ անցնելով:

Այս շինութիւնը՝ որուն համար ներկայ արտօնագիրը շնորհուած է, հետեւեալ պայմաններով ի գործ պիտի դրուի:

Հոգ. 1. Յիշեալ շինութեան արտօնագիրը ձեռք բերող շինութիւնը կը պարտաւորի իւր ծախիւքը և ամեն վտանգ ու վնաս իւր վերայ առնելով՝ ծովեղբի մի շինել, որուն լայնութիւնը 25 արշաւն պիտի ըլլայ, և երկարութիւնը պիտի սկսի կայսերական ձմեռանոցին առջևէն մինչև Այսինքն երկաթուղոյն կայարանը՝ Ռուսիոյ տեսիլ մէջ անցնելով, համեմատ ընդհանուր յատակագին (բլան), որ յատակից է ներկայ թոյլտուութեանը և որուն օրինակը Արդարութեան բարձրագոյն աստիճանը պահուած է:

Հոգ. 2. Կայսերական հրովարտական ամսաթիւէն սկսեալ 5 տարի պայմանաժամ շնորհուած է շինութեանը, ծովեղբի շինութիւնը լմնացնելու:

Հոգ. 3. Շինութիւնը պարտաւորեալ է իւր լեցուցած տեղւոյն վերայ իւր ծախիւքը շինել ու հաստատել սովորական ու հարկաւոր տրամադրութիւնները թէ հասարակաց շրջաբերութեան ապահովութեանը համար և թէ ճանապարհաց տեսչութեանը համար, որպիսի են վաղակներ (բարձրաբար) ի պաշտպանութիւն անցորդաց, և ուրիշ հարկաւոր տնօրէնութիւններ՝ որ սովորութիւն եղած են այսպիսի պարագայից մէջ կամ որ հետեւեալ կրնան հարկաւոր ըլլալ, և այս ամեն բաները պիտի շինէ համաձայնութեամբ տեղական իշխանութեանը:

Հոգ. 4. Շինութիւնը իշխանութիւն պիտի ու-

(1) Տէս լրագրոյն Գաղափարաց քիւր:

նենայ լեցնելու ծովուն բոլոր այն մասը՝ որ կը գտնուի ի մէջ իգիւնի այժմեան ծովեղբի և առաջին յօդուածով յիշուած ծովեղբի ներքին սահմանին: Այս կերպիւ կազմուած ամեն տեղւոյնը ընկերութեանը պիտի վերաբերին իրաւունքով և իւր ստացուածքը պիտի ըլլան կատարելապէս, հետեւեալ բար պիտի ենթարկուին տէրութեան մէջ հաստատեալ և հաստատուելու օրինաց ի մասին անշարժ ստացուածոց գնելուն և վաճառման:

Հոգ. 5. Այս լեցուած տեղերուն վերայ ի բաց առեալ նոր բացուելու ճանապարհաց յատկացեալ բաժինները, ընկերութիւնը կամ անոր հետեւեալ ժախու ծախու առնողը իրաւունք պիտի ունենայ մի և է շինութիւն ընել համեմատ այս նիւթի վրայօք հաստատեալ օրինաց և ուղադրութիւն մատուցանել հետեւեալ յօդուածոյն տրամադրութեանց:

Հոգ. 6. Լեցուած տեղւոյնց վերայ ոչ և է շինութիւն մի ընել առաջ, ընկերութիւնը պարտաւորեալ է կայսերական կառավարութեանը ցուցնել այս երկրներուն ընդհանուր յատակագինը, որ պէտքի հասարակաց շրջաբերութեանը համար թող տրուած ճանապարհաց և անցքերուն տրամադրութիւնները իմանայ:

Հոգ. 7. Ծովուն կտորներուն այժմեան տէրերը՝ որոնք երեք տարիէն աւելի ժամանակէ հետէ ծախու առած են զանոնք, կը պարտաւորին կայսերական հրովարտական ամսաթիւէն սկսեալ մէկ տարւան մէջ՝ որ վերջին պայմանաժամ պիտի ըլլայ, լեցնել իրենց ստացուածքը եղած ծախուն այս կտորները իրենց ծախիւքը: Իսկ անոնք որ երեք տարիէ պակաս ժամանակէ հետէ ծախու առած են, կը պարտաւորին լեցնել իրենց ծովուն կտորները՝ միշտ իրենց ծախիւքը երեք տարւան վերջնական պայմանաժամ մու մէջ՝ սկսեալ ծախու առած օրերէն: Եթէ այս պայմանները չկատարեն, ընկերութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ յիշեալ ծովուն կտորները լեցնելու՝ հատուցանելով անոնց տէրանցը զգումարները զորս վճարած են նոյն ծովուն կտորները ծախու առնելու համար, ինչպէս պիտի յայտնուի ձեռքերին եղած ստացական գիրքէն (սէնէթ): Ընկերութեան ծախիւքը այս կերպիւ լեցուած և կազմուած տեղւոյնքը՝ եթէ իրենց հին տէրերը վերստին ծախու առնել ուզեն, հետեւեալ յօդուածոյն տրամադրութեանցը պիտի ենթարկուին:

Հոգ. 8. Այժմեան ծովեղբի տէրերը պիտի կրնան ծախու առնուլ իրենց անշարժ ստացուածոց առջև լեցուած տեղւոյնքը՝ այսինքն մինչև ներքին սահմանը ծովեղբի, և վճարելով ընկերութեանը զհամեմատական արժէքը այժմեան լեցուած տեղերուն: Այս արժէքը պիտի որոշուի ի վերայ գնոց՝ որով լեցուած երկրները վաճառուցան 1864 և 1865 ամաց մէջ: Եթէ շինեալ տէրերը իրենց առջևի ծովը լեցունելուն պէս կը պարտաւորին անմիջապէս վճարել այս արժէքը: Բայց եթէ չկրնան իսկոյն վճարել, արժանաւոր պայմանաժամ պիտի տրուի անոնց՝ տարին հարուրին 10 տոկոսով, սկսեալ այն օրէն յորում ընկերութիւնը պիտի առաջարկէ անոնց որ ծախու առնեն լեցուած տեղւոյնքը: Բայց յայտնաւ ընկերութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ հարուրին 5 քովսիօն մէկ անգամ առնելու ի վերայ գնոց, որով պիտի ծախու առնէ տեղւոյնքը (այսինքն ի վերայ այժմեան արժէքին ինչպէս որ վերը յիշուած է): Գնողներուն տրուելու պայմանաժամ վասն վճարման՝ հինգ տարիէն աւելի պիտի ըլլայ:

Հոգ. 9. Ծովուն կտորներուն տէրերէն անոնք որ չեն կրնար ապացուցանել թէ նոյն կտորները կայսերական հրովարտական ամսաթիւէն առաջ ծախու առած են, իրաւունք պիտի չունենան նախընթաց

յօդուածոյն մէջ յիշուած արտօնութեանը մասնակից
ըլլալու և անոնց պահանջմանցը ոչ կառավարու-
թիւնը ուշադրութիւն պիտի մատուցանէ և ոչ ին-
կերութիւնը նոյն տեղուանց արժէքը պիտի տայ :

Յօդ. 10. Հասարակաց օգտին համար՝ տէրանցը
ձեռքէն իրենց անշարժ ստացուածքը՝ արժէքը վը-
ճարելով՝ առնելու օրէնքը՝ որ հաստատեալ է օս-
մանեան տէրութեանը մէջ, ի դրո՞ծ պիտի գրուի
այս ծովեղերքին շինութեանը համար :

Յօդ. 11. Ընտրութիւնը իշխման ծովեղերքին ,
որ 4530 արշնի չափ երկայնութիւն պիտի ունե-
նայ , հինգ հաստածի պիտի բաժնուի . որոցմէ ա-
ռաջինը պիտի ըլլայ ձմեռանոցէն մինչև կայսերական
մաքսատունը , երկրորդը՝ մաքսատունէն մինչև
Լճիկի ճիւղը հիւսիսարևմտեան , երրորդը՝ Լճիկի ճիւղ
հիւսիսարևմտեան Պէլլա Վիսթա կոչուած սրճանոցը ,
չորրորդը՝ այս սրճանոցէն ի թաղապետութիւն , և
հինգերորդը և վերջինը՝ թաղապետութիւն մինչև
ի կայարանը Լյուքսի երկաթուղոյն : Ընտրու-
թիւնը իշխանութիւն պիտի ունենայ սկսել զինու-
թիւնը այն հատուածէն՝ որ աւելի օդակար պիտի
համարի թէ իւր և թէ վաճառականաց շահույթը :
Նոսկեղերքի տրոյ վաճառումը ի հաշիւ Ընտրութե-
(տես 15 երրորդ յօդ.) պիտի սկսի երբոր վերը որոշ-
եալ առջի երկու հատուածները պիտի լմնան և
առեւտրական գործքերը այնտեղ պիտի հաստատուին :

Յօդ. 12. Կայսերական կառավարութիւնը ար-
տօնութիւն կուտայ այս Ընտրութեանը՝ իրեն ձե-
կուած երկաթուղի մը հաստատել ծովեղերքին
բոլոր երկայնութեանը վերայ՝ թէ իւր շինութեան
գործոց հարկաւորութեանը համար և թէ հասարա-
կաց կամաւոր շինարարութեանը համար այս նոր
ճամբով : Ընտրութիւնը 4էն մինչև 8 արշն միջոց
մի պիտի գործածէ իւր իրեն ձե-
կուած երկաթուղին հաստատելու համար , զոր ուղղակի
զօնի պիտի հա-
շուրդէ մաքսատան հետ , ուր ընտանուրէրու հարկա-
ւոր եղած ամեն բաները պիտի պատրաստէ ի դիւ-
րութիւն հասարակութեան :

Լյուքս երկաթուղիով երկեկութեան գիծերը պի-
տի որոշուին համաձայնութեամբ տեղական իշխա-
նութեան և ծովեղերքին շինութեան ընկերութեան :

Յօդ. 13. Կայսերական յօդուածով թոյլ տրուած
երկաթուղին հանգրձ իւր զոլոր նիւթերով՝ որոնք
գործածուելու բարձր վիճակի մէջ պիտի ըլլան ,
ձրիաբար պիտի վերագառնայ տէրութեանը ի մի և
նոյն ժամանակին և միևնոյն պայմաններով , որով
ծովեղերքը թող պիտի տրուի կայսերական կառա-
վարութեանը ըստ զօրութեան հետեւեալ յօդուածոյն :

Յօդ. 14. Ընտրութիւնը կը պարտաւորի ձրիա-
բար թող տալ զծովեղերքը կայսերական կառավա-
րութեանը զինի 25 ամաց , սկսեալ ի վերջաւորու-
թեան պայմանաժամուն որ շնորհուած է շինութիւնը
լմնանելու համար : Նոսկեղերքը յանձնելու ժա-
մանակը , անոր շէնքը պէտք է որ բարձր վիճակի
մէջ ըլլայ առանց հարկաւորութիւն ունենալու նո-
րոգութեանց : Եւ թոյլ տրուած 30 տարուան մէջ՝
ծովեղերքին բարձր վիճակի մէջ պահուելուն հա-
մար եղած բոլոր ծախքը ընկերութեանը վերայ են
և պիտի ըլլան : Եւ թէ Ընտրութիւնը զանց ընէ
իւր պարտաւորութիւնները կատարելու այս գործոյն
նկատմամբ , կառավարութիւնը իրաւունք պիտի ու-
նենայ , ազդարարութիւն մի ընելէ ետեւ , հարկաւոր
եղած նորոգութիւնները ինքը ընելու ի հաշիւ ըն-
կերութեանը :

(Մնացորդը յաջորդ բնութիւնը :)

Չարհարազին փոթորիկ ի Կալիֆոռնիա 1867 ամի , (1)

Յառաջնում Եղեմբեր ամսոյ՝ յաւուր ուրբաթու , յետ
զօրն ողջոյն երբեմն յորդ և երբեմն նուազ անձրեւեղ ,
զինի միջօրէին ի չորրորդ ժամէ սկսեալ մթադին շա-
ռագնութիւն ինչ տիրէ երեկը երկինց , և կուտակու-
թիւն մուսալապատ միւրկայոց ամպոյ , և անսովոր այ-
լադուրութիւն օդոյ սպանային գրեթէ գանախորժ և
երկուղլի իմն հետեւան : Զէր ի ժամուս անմտադիր
սաշտօնի իրում և օդադուշակի գործի , այլ ժիրտիւր
եւելէս առնելով յատկանան իւր տնոք , նոր և անսովոր
լիմ զիսուածոյ հանկուսանայր աղբարար , միանգամայն

(1) Իրագրոյն նախընթաց բնութիւն մէջ հրատարակ-
ուած փորձերիցն ընդարձակ նկարագրութիւնն է , զոյ
երկրորդ բարեկամ մի յուղարկած է մեզ Կալիֆոռնիցն :

Խրատ հաւատարիմ սաղրիւով որոց լուծակնն կային
տարեր ի վերայ ի գետ անդր ի նախապտորապտութիւն
փութալ յապաղովս զնկող զարժակն տունս իւրեանց
իւրեանցէն : Կինգերորդ ժամու շնչէր հանդարտիկ հոգմ
հիւսիսոյ , այլ շնչ ուրուք փոթ ինչ զայսմանէ մինչ
յինեկորդ ժամ՝ երեկոյն , յորում սակաւ տա սակաւ
ստատկացեալ նորա յուժգնութեան՝ զայրազին իմն սկսաւ
ի յայտ ածել զէմն՝ կասկած երկիւղի ամենեկուն արկա-
նելով ի սիրա . այլ շնչ այլ վերջին ատոման անգելի
ցամանս նորա : Յերկրորդում ժամու տուտտեան՝ այն
ինչ զազաւեաց անձրեւ՝ որ ցարդ տեղայր անհաւարին
յորդութեամբ , զորցես թէ ժամ՝ զտեալ հոգնոյն յայնմ
հետէ՝ ոչ այլ ևս սանձ զարհուրելի էտտաղութեան իւր-
ում զնկ ինչ ցանկացաւ , և որպէս թէ ի մարտ յա-
րուցեալ սաստկութեան ընդգէմ հաւեյն նիւթականաց
տարերոյ , զնոյն զիմակացս իւր առհասարակ ի մի վայր
կործանել բնաջինջ առնել սպառնայր : Բարձր , ահաւոր
էր յայնժամ և զարհուրելի լսել հաշկեղծայն շառաշ-
մունսն յօդս և ճայթմունք ճարձատիւնը և բամբիւնք որո-
տընդոտը յամենայն կողմանց զընկիւն իւրեանցանէին :
Ամրակաւոյն շինուածք բարձրաբերձք իսկ , որպէս թէ
յոսի գողման եղեալ ի զայրազին կատաղութենէ ամե-
նաբուն տարերս՝ տատանէին ի հիւսանց՝ ի տաղնապ
անյուսութեան զբեկիչս իւրեանց կացուցեալ ի սպառ .
որոչ ոչ և վայրկեան մի յապաղովս զկեանս իւրեանց ու-
նիլ համարէին մինչ ցնիկեկորդն ժամ , յորում պահու
զաղարկեալս միւրկին :

Ընդ ծագել առաւօտուն՝ և ոչ նմարանք հոգնոյ , այլ
թէ հետեւան քանի աղետալիս և աւեր կործանման ի
վերայ երկր զարհուրազինգ փոթորիկ քաղաքիս՝ քաջ
իսկ յիւրեան աչաց զայն յայնժամ : Մեծամեծ ոտք
ստուարաբուն ծառոց , բեկորք դրանց՝ պատուհանից՝
տախտակամած շինուածոց խորտակելոյ , և կուտակք
փլածոյ որոց և սպակայ տանց ընդին զիւրոցս , ի տե-
ղիս տեղիս իսպառ իսպառն կացեալ անոնց ճանապար-
հորդաց , և հարկիւր հարկաւոր թաւունք ստատակաւք
ցիրցան յամենայն ուրեք տեսանէին : Բնչ և մին գոցէ
ի տանց և ի շինուածոց քաղաքիս գերծաւ իսպառ ան-
մեա՝ առանց գէթ զմի կամ զերկուս ի պատուհանից
իւրոց փրկանս տալոյ ազատութեան . այլ այնց որոց
մեաք ծանրադոյնք էին և կրեալ բազում քանդանաւ և
աւերս պտտ և անդ՝ մեծ էր թիւ : Կըմտորալն տունք
բազում միանգամայն հիմնայտակ կործանեցան , և
յորով երկրորդապատ ձեղունք շինուածոց և հովանոցաց
ի պէս պէս տեղիս խորտակեալ թուցան ի բաց յօդս :
Հարկաւորք ի հաստաբուն ստուարաստեղն ծառոց՝
սքր ընդգէմ կալ յանգնեցան զայրազին փոթորիկ 1864
ամին , զարմատս յարեա զարժուցեալ տապալէին ի գետնի .
և սակաւք ունաք զերծեալքն յարմարաբար քանդանէ ,
այնպէս թափուր յոսոց և ի տեղեաց երեկին՝ մինչ
կործիս տալ՝ որպէս եթէ շնչ բնաւ ստացեալ նոցա
զայնպիսի ինչ : Միւր ճիւղ հարկիւր ի կաշաղցոյ ճրտ-
գրանաց փողոցայն խորտակեցան ի փշուրս և գիծք
եկեքտրակն հեռագրութեան՝ որպէս թէ վաստակեալ ի
կալոյ ընդ երկար յօդս՝ զերկրաւ գնային ընդ քարէն :
Այլ զինչ այսորիկ . ի շրջակայս և յայնոսիկ թաղք քա-
ղաքիս ուր աղքատ երկրականայն է ընկալութիւն՝ հար-
ուածն պատճառեալ ի բազմաթիւն փոթորիկս , ար-
դարեւ , պատալի իմն բերէր տեստրան : Հիւղք և խըր-
ճիւթ հազարաւորք թուով քանդեալ աւերեալ իսպառ՝
յորովք ի բնակչայն մեծան ընդ փլատակոք , և ոչ սա-
կաւ քան մի հարկիւր զիսկունս ի միջօրեայ ժամու շա-
րաթու տուր՝ հնար էր տեսանել կուտեալ ի հիւանդա-
նոցին ի տես պաշտօնէից առնելի . յորում՝ չպիտարին
մինչ ցարդ ընդունելութիւնը նորոգ ունայ : Եւ իսկ
մեծ վտանգեկոց և մեծանոցն ի հարուածոց անտի ընդ
չափ անցան , և թէ քանի հազարք ունաք ի խղճակա-
նաց կորուսեալ զաղքատիկ բնակարան և ըստացուածս
իւրեանց ընդմին՝ մնան ի բացօթեայ անապրուստ
անձար և ի յետին թշուառութեան՝ ո՞վ կարէ ասել :

Ոչ սակաւ քան ի ցամաքի հարուած միւրկիկ մեա-
սակար և մահաբեր ցուցաւ և ի գետ անդր . ուր թէ և
բազմութիւնը հարկաւոր նաւուց խարսխելոց անդա-
նոր , որպէս ասացաւ կանխադրուած թամբ եղեալ յա-
պաղովս , այլ սակաւք միայն ի նոցանէ զերծան իսպառ
անմեա : Ընդ տեղեան երկու միայն փորրիկ գետագնաց
չոգեաւաք ընկրմեալ անհետացան իսպառ . այլ մնաց
կալքն առհասարակ թէ և ազատ ի փոսնգէ բնաին
կորստեան , իւրաբանչիւր շատ կամ նուազ անկաւ
ընդ մնասուք բեկմանց և խորտակմանց ի պէս պէս մո-
տունս փոք , և ունաք իսկ ընծայէին աչաց զանոյր

տեստրան լինելոյ ի ցամաքի : Այլ շնչ այս միայն , նա-
ւակք՝ կուրք և վարքսոյք բազմաթիւ , յորոց և բազումք
բեռնաւորեալ՝ կուրեան խրատոյդ , որով և թէ ի դարհու-
րելի մթան բազմատաղնապ զիւրիդ , կեանք քանից
ամանց չարաբախտ եղելոցն ի նոսին ի ժանիս մատնե-
ցան անբնական չարաշար մահու ջրահեղձ կորստեան՝
գիւրին է մտաբերել :

Այլ շնչ լուրք ստուգեն իւր դի մահունք տեղի կալեալ
ի գետ անդր՝ հաշուին իւր ի հնգէ ցլեց հարկիւր , և աղք-
կանոցք և մանկաթիւք ի ցամաքի մեռեալ տնցանն զչորս
հարկաւորք , ընդ ամենայն բովանդակեալ ոգիք 1016 ,
(ոչ որ ի նոցանէ յորիտունեայ) : Կառակայ սուղեկոց
թիւ է 61է , և խրճիւթ աւերելոյ ի ցամաքի 28,231 :
Դրամական մնաս պատճառեալ ժողովրդոց ի գէտ և ի
ցամաքի ծանրադոյն է յոյժ . այլ աղք որ յաւէտ ըմբոս
գրուէ ամենեկուն է գառնաւորն տաղնապ թշուառու-
թեան հազարաւոր աղքատ բնակչաց քաղաքիս , որք՝
որպէս ասացաւ , զրկեալ յամենայնէ մնան իսպառ քան-
ճարութեան և յուրմանդին վիճակի կենաց անպատ-
պար և անպարէն . բազում կանայք յարանց սքրիւղեալ
մանկունք որբացեալ ի ծնողաց , և յոր էր խեղացեալ
յանդամոց և անկարող ի դործել :

Մերազինք առհասարակ՝ բարեբար նախախնամու-
թեամբն Ստուծոյ գերծ գտան ամենայնիւ յո՞ւ և ինչ
անձնական մեծապայ կամ ի վտանգէ կենաց , բաց յու-
մեմէ տարաբախտէ՝ Երեւմ անուն , որ ի մթան անդ
զիւրի ի խուճապին ի ջանալ գերծանեալ զանձն ի
փրատակէ տան իւրոյ՝ անկաւ ի իւրում մի խոք ջրալից
բարձու ի կենաց :

Ի Կալիֆոռնիա , 4 Եղեմբեր 1867 :

ԼՅՈՒՆՅՈՒՆ

Խոսք իւրի (Կ. Պօլիս) քարոզիչ գերապատիւ տէր
Կերեստեայ Եպիսկոպոսը՝ բոլոր Հայ սրտերու բերկրու-
թիւն պատճառող աւետարեք ընդարձակ նամակ մի
կը հրատարակէ Մարտի 829 թուոյն մէջ : Եւս նա-
մակը՝ որ նոյն իսկ Մարտի վիպարութեամբ զգրին
սիրելի բարձրաստիճան եկեղեցականէ մը գրուած
է , մեծամեծ գովեստներով կը ներբողէ նոյն երեւելի
անձը՝ այսինքն զվստ . Կուպար փաշան , զոր Եւր-
լայր գովարանած էր . բնէլէ որ թէ՛ յիշեալ գիտ-
նական և լուսաւորեալ եկեղեցականը և թէ՛ աղղը
համալիր են Եւրլայր ըստ այսմամասին . հետեւա-
բար 1—2 Հայ լրագիրները՝ որ կը միջադրեն լի-
լայր անձանց գովեստներ տալուն համար՝ և կը
յաւելցեն թէ Եւրլայր փաշա և Պէյ չճանաչէր ,
ճշմարտութեան շատ կը հեռանան և իրենց անհատա-
կան կամքը՝ ազգին կամեցողութեանը տեղ դնելու
կը համարձակին : Որովհետեւ , ինչպէս կը տեսնեմք ,
այլը իւր բարձրաստիճան բարեբարները շատ ա-
ղէկ կը ճանաչէ ու կը յարգէ , և զանոնք գովու-
թեամբ կը հոգակէ և պիտի հոգակէ միշտ ամեն բա-
րեպատեհ առիթներու մէջ :

Եւս աստիկ վերոյիշեալ նամակին օրինակը՝ որուն
վերայ մեր ընթերցողաց ուշադրութիւն կը հրաւիրեմք :

Մեծա . խմբագիր—տնօրէն Մալիս լրագրոյ .

Այնչեալ ուրախ եմ որ մեր վարժարանին տարեկան
հայերէնի քննութեան ներկայ գտնուելէք ուրիշ քանի
մը ուսումնական յարգելեալ ընկերակցութեամբ . կը
փախարէի նոյն օրն հոն գտնուելու անձամբ շնորհակա-
լութիւնս յայտնել , բայց աղղին ամենակարեւոր պէտքի
մը համար ամենա . սրբօրեայ Պատրիարք Հօր հետ
նոյն օրն ուրիշ տեղում գտնուել հարկ լինելով՝ կ'անդրեմ
որ նոյն շնորհակալութիւններս այսօր ընդունիլ և մի-
անգամայն հաղորդել բարեհաճիք նոյն յարգելեալն որ
հաճեցան ձեզի հետ խրատուել Ա . Կուպար Դաշնա-
գարեան ստեղծել :

Մինչդեռ մեր վարժարանին տարեկան հարցաքննու-
թեան կըրողները՝ միտք տարուելով անոր տալագայն
Հայտառանեայց սուրբ եկեղեցոյ և աղղին մատուցա-
նելիք ծառայութեան յիշատակաւ , ահա յանկարծ բո-
լոր Հայ սրտերու բերկրութիւն պատճառող աւետարեք
գիր մը հասաւ ինձ Պարիզէն մեծա . բարեկամ Ա .
տուածաւորուր աղա Չուրղէն գրուած . նոյն գրոյն հետ
նաեւ երեք անուով գիրք , զորս վստմա . Կուպար փաշան
զարդոյն կը նուիրէ : Թողլով ուրիշ պատեհ առիթի՝ դա-
րուս ամենէն նշանաւոր Հայոցն , հանձարով քան ընչիւք
իշխանին , բարեպաղտութեան աղուրին առաջին
բարձրէն մէկը գրաւորին և աղղայն լուսաւորութեան
համար մեծ զոհադրո՞ղին , միով բանիւ ուրիշ շատ՝

